

A MAGYAR PARLAMENT REFORMJA.

ÁLLAMJOGI TANULMÁNY.

— Harmadik és befejező közlemény. —

II. A főrendiház.

«A főrendiház szervezetének módosításáról» című 1885 évi VII. t.-cz. oly kérdést oldott meg, mely egy teljes évszázadon át foglalkoztatta a magyar közvéleményt. A főrendiház (főrendi tábla, tabula procerum) a magyar alkotmány azon intézménye, mely sajátságos szívóssággal eredetétől fogva egészen 1885-ig majdnem változatlanul tartotta fenn magát, daczára annak, hogy reformszükségletét legkorábban érezték és hangsúlyozták. Már az 1790/91-iki emlékezetes országgyűlésen hozott LXVII. törvényczikk külön bizottságot küldött ki, mely egyebek közt az országgyűlés két házának egymás-közi viszonyára vonatkozólag reformjavaslatok kidolgozásával volt megbízva, a midőn mindenekelőtt a felsőház korszerű újjáalakítása vétetett tervbe. Ezen deputatió, mely operatumát soha be nem fejezte, 36 évvel később, az 1827: VIII. t.-cz. által megújított, a végett, hogy ama «negotium longiorem deposedens deliberationem» végre valahára befejez-
tessék. De a tervezett reformjavaslatok azután sem kerültek napfényre. Még az 1848-ik év viharos reformszellemének is ellent tudott állani a felsőház; ez évben egész állami életünk

alapjában megváltozott, csak a felső tábla maradt meg érintetlenül régi szervezetében. A parlamentáris életnek 1867-ben történt felebredése óta e kérdés elővétele számtalanszor sürgetett minden oldalról, de 18 év kellett még ahhoz, míg végre valahára megoldatott.

Hogy ama hangok, melyek ezen a maga nemében páratlan parlamentáris intézmény újjászervezését követelték, nem voltak alaptalanok, ezt nem szükséges bővebben fejtegetni olvasóink előtt. kik a régi főrendiház történeti fejlődését és szervezetét ismerik. Hogy mindenik 24 éves herczeg, gróf és báró, mint olyan, egyszersmind született törvényhozó, minden bármilyen néven nevezendő qualificatio nélkül; továbbá, hogy a parlamentáris kormány által kinevezett s vele együtt folytonos változásnak alávetett közigazgatási hivatalnokok, mint olyanok, egyszersmind a felső kamarának szavazattal bíró tagjai: ezek oly államjogi abnormitások, melyek sehol a világon nem fordulnak elő. Az angol alkotmány bizonyára nem egy elavult és czélszerűtlenné vált intézményt mutathat fel, hanem ilyenmű ferdeségek még ott sem léteznek. Az angol Lordok házában is ülnek magas kormányhivatalnokok, pl. a 12 főbíró, hanem ezek épp oly kevésbé bírnak szavazattal, mint maga a felsőház elnöke, a Lord főkancellár. Angolországban tehát lehetetlen volna az az eset, mely nálunk oly gyakran előfordult, hogy t. i. a kormány, midőn a felsőházban valamely törvényjavaslat elfogadása kétesnek mutatkozott, távirati úton berendelte a tőle függő 63 közigazgatási tisztviselőt (főispánt) az illető döntő ülésre, a mi után ezen szavazógepek re bene gesta újból hazaküldettek. Továbbá vannak ugyan Angolországban is örökös pair-ek, [hanem ezek közé csupán csak az előkelő nagybirtokos családok családfői tartoznak, míg a fiatalabb gyermekek még az atyai címet sem nyerik. Vagyontalan pair pedig Angolországban sohasem látott jelenség. Magyarországon ellenkezőleg a pusztá

czim, mely egyaránt átszáll az összes figyermékekre, már megadta a felsőház tagságát. Mindenütt, hol felső kamara létezik, meg van adva egyszersmind azon lehetőség, hogy oly egyéniségek, kik az állami vagy társadalmi élet különböző terein érdemeket szereztek, fölvétethessenek a felsőház tagjai közé; egyedül a magyar felsőházban nem volt hely ezek számára. Sőt ennek összeállítása még egyoldalúságában sem volt következetes, mert míg a katolikus és görög főpapság összes tagjai, beleszámítva még a czimzetes püspököket is felsőházunk tagjai voltak, addig a többi hitvallások egyházi főnökei e jogot nem élvezték. Továbbá igen jelentékeny országrész — t. i. Erdély — főnemessége nem volt egyenjogú a többivel, mert erdélyi főnemes csak az esetben lehetett tagja a főrendiháznak, ha a szűkebb értelemben vett Magyarországban birtoka volt. A mi pedig a főrendiház államjogi kompetenciáját illeti, úgy ezen testület semmi iniciatívával sem bírt a törvényhozás terén.

Ezen hiányok oly súlyosak és oly szembeötlők, hogy az újjászervezés szükségessége iránt általános egyetértés mutatkozott, hanem arra nézve, hogy miképen és minő alapon történjék a szükséges reform, a vélemények már nagyon is szétágaztak. A kormány feladata, midőn az erre vonatkozó törvényjavaslatot elkészítette, lényegesen meg volt könnyítve azon körülmény által, hogy a főrendiház reformjának kérdése már egész litteraturát idézett elő, a kormány tehát a törvényjavaslat kidolgozásánál bizonyos számú, többé-kevésbé alapos előmunkálatokat felhasználhatott. Talán nem lesz érdektelen, mielőtt magát az 1885-iki törvényt megvilágítanók, ama reformjavaslatok egynémelyikét itt egész röviden közölni. annál is inkább, mivel részint oly férfiakról származnak, kik Magyarország nyilvános életében kiváló állást foglaltak, vagy foglalnak el, kiknek nézetei tehát ily fontos kérdésre nézve kétségtelenül érdekekkel bírnak.

Conservatív irányban legmesszebb menő reformjavaslat az, melyet a főrendiház volt elnöke *Szögyény-Marich László* tett közzé. E javaslat szerint tagjai lennének a főrendiháznak: az uralkodó háznak Magyarországon birtokkal bíró főhercegei, a zászlós urak, a katolikus és görög egyháznagyok, kivéve azonban a címzetes püspököket, továbbá a protestáns egyházak püspökei — mindezek állásuk, illetve hivataluk alapján. A főispánok ki vannak zárva. A második csoportot a főurak képezik, még pedig: a családi hitbizományok birtokosai, ha legalább évi 3000 frt közvetlen adót fizetnek, továbbá az eddig jogosult családok legidősb családtagja, ha legalább 1000 frt adót fizet, végül mindenik herceg, gróf és báró, tekintet nélkül arra, hogy családja már képviselve van vagy nincs, ha legalább 10,000 forint direct adót fizet. Azoknak száma, kik e csoportban a történelmi jog alapján hivatottak lennének, mintegy 250-re tehető, ezekhez járulna még egy harmadik csoport, azok t. i., kiket a korona szabadon választana azon férfiak közül, kik a közügyek terén érdemeket szereztek, ezeknek száma azonban felül nem mulhatná az előbbi két csoporthoz tartozóknak fele részét.

Ennél egyszerűbb *Trefort Ágost* javaslata, ki ismételtén foglalkozott a főrendiház kérdésével. Javaslata azért bir fontossággal, mivel az egész reformmű kardinális kérdése, az t. i., hogy az eddig jogosítva volt főrendi családok képviselete miképen rendezendő, a Trefort-féle javaslat alapján oldott meg az 1885-iki törvényben. Trefort is kizárja a címzetes püspököket és főispánokat, és belevonja a katol., görög és protestáns egyháznagyokat, a főnemeseket illetőleg pedig mindenik született herceg, gróf és báró, ki legalább 3000 frt évi direct adót fizet. ezen terv szerint tagja a főrendiháznak. Azonkívül a korona jogosítva lenne, főrendiházi tagokat tetszés szerint kinevezni, a nélkül, hogy a számra nézve kor-

látozva volna. Ez utóbbi pont, mely idegen mintákból származik, nem igen népszerű Magyarországon. Ha meggondoljuk, hogy mily gyakran visszaéltek már az uralkodók a pairkinevezési joggal, midőn valamely mulandó jelentőségű kérdésben ezen az úton biztosították maguknak a többséget, tehát oly eszköz által, mely hosszú időn át jóvá nem tehető, minthogy élethossziglan történik a kinevezés, akkor csak természetesen és igazoltnak tarthatjuk azon ellenszenvét, melyet a javaslat ezen része keltett.

Figyelmet érdemel továbbá *Somssich Pál* reformjavaslata, mely sem az örökös tagok rendszerét, sem azoknak kategoriáját nem fogadja el, kik méltóságuk vagy hivataluk alapján hivatottak. A jövő főrendiház ezen javaslat szerint, a tagok három csoportjából állana: egy harmada (50—60) szabadon választandó a régi főrendiház által saját tagjai sorából, második harmadát a képviselőház választaná saját tagjaiból vagy a volt képviselők közül, még pedig mindkét esetben élethossziglan. A választás feltétele: a betöltött 32. életév, önállóság, magyar születés, végül 3000 frt direct évi adó, még pedig tehermentes földbirtokból, tehát lényegileg telekadó. Az utolsó harmadot a korona hívja meg: itt elesik a census, de megkivántatik, hogy az illetők a közelet valamelyik terén érdemeket szereztek legyen.

Tóth Lőrincz javaslata szerint a főrendiház tagjai, kiknek összes száma 400, szintén három csoporthoz tartoznak. Az első áll 100 született főurból, kik a régi főrendiház által saját kebeléből választandók, a nélkül azonban, hogy valamely census szükségeltetnék, mint a *Somssich-féle* tervben. E választás azonban nem élethossziglan, hanem csak 6 esztendőre érvényes. De az újjaválasztás oly módon történik, hogy mindenik harmadik évben kiválik e csoport fele részre, mi által, a mint indítványozó vélekedik, e csoport nagyobb stabilitást nyerne. A második csoport áll 40—50 a korona

által élethossziglan szabadon választott tagból és 50—60 egyházi és állami dignitariusból, u. m. a zászlós urak, a katolikus és görög érsekek és püspökök, kiknek száma 35. továbbá a kir. Curia elnöke, és az akkor fennállott két kir. tábla elnökei. A harmadik csoport végre 86 tagból állana. kik a 64 megyei és 22 sz. kir. város municipiumai által választatnak; megválasztható azonban csakis az, ki a 40. évet betöltötte, magasabb műveltséggel bír s kinek évi biztosított jövedelme legalább 5000 frt. Végül e csoporthoz tartozik a 11 protestans püspök, a magyar tudományos akadémia elnöke és a két egyetem rektora.

A főrendiház tagjainak megválasztása a municipiumok által Kossuth-féle eszme, mely valószínűleg a belga mintán alapszik. A választás eszméje a legvégsőbb következetességgel jelenik meg *Pártos Béla* ügyvéd reformjavaslatában, melyet csakis curiosumként, a liberalismus vulgaris jellemzéséül kívánunk itt említeni. Ezen javaslat szerint a jövő főrendiházban nincsenek dignitariusok mint olyanok, nincsenek tagok, kiket a korona hívt meg, nincsenek tagok, kik születés vagy birtok alapján találnak ott helyet, hanem az egész főrendiház csakis választott tagokból áll. A választást pedig nem a municipiumok képviselő testületei teljesítik, mint a *Tóth Lőrincz-féle* javaslat szerint, hanem közvetlenül a nép választja meg a tagokat, még pedig hat évre. Az activ, valamint a passiv választási jog mindenkben azonos a képviselőház számára fennálló szabályokkal; a főrendiház tagjai egyáltalában minden tekintetben egyenlők az alsóház tagjaival, péld. incompatibilitás, napi díjak tekintetében stb. Hogy azonban Magyarország miért engedje meg magának azt a fényűzést, hogy két egymás mellett ülő képviselőházat bírjon, ennek az indokolásával az indítványozó adós maradt.

Végül nem maradhat említés nélkül azon irány sem, mely a felsőház intézményét egyáltalában fölöslegesnek vagy

éppen károsnak tartja. Ezen irány legelőkelőbb szószólója *Schvarcz Gyula*, ki egyáltalában a legalaposabban és legbehatóbban foglalkozott e kérdéssel. *Schvarcz Gyula* a magyar államintézményekről irt, igen becses munkájában mintegy húsz külön tervet közöl ugyan, melyeknek alapján főrendiházunkat szervezni lehetne, de demokratikus hitvallomásához híven egyáltalában nem barátja a felsőház intézményének s legkevesbbé oly felsőháznak, mely aristokratikus jelleggel bír. Elismeri ugyan, hogy a magyar felsőházat pusztán oportunitási okokból eltörölni nem lehet, de elvben az egykamara-rendszer híve, s nézete szerint azon functió, melyet a jelenkor államtana értelmében a felsőház van hivatva teljesíteni, feleslegessé válik egyfelől a királyi *vetőjog* s másfelől a czélszerűen szervezett *államtanács* által.¹

Nem akarjuk e helyt újból fölmelegíteni amaz ezerszeresen hányt-vetett kérdést, hogy vajjon az egykamara-rendszernek adandó-e elsőbbség, vagy a kétkamara-rendszernek? De el nem hallgathatjuk azon megjegyzésünket, hogy a demokratia sem a történelem tanúságai, sem korunk intő szavai iránt nem látszik kellő fogékonysággal bírni, midőn azt hiszi, hogy a modern állam, napjainknak viharosan előrohanó hatalmával szemben, nélkülözni tudná a conservatív ellensúlyt. Sohasem volt idő, mely annyira rászorult volna a conservatív szellemre s amaz erényekre, melyeket *Bluntschli* igen találóan par excellence conservatív erényeknek nevezett: a kegyeletes-ségre, a hűség, a kötelességérzetre. S hogy mindez nem csupán csak subjectiv nézet, bizonyítja azon tény, hogy egy idő óta Európában kétségtelenül erősen conservatív áramlat uralkodik. És ezen áramlat nem csupán egyszerű reactió a liberalismus túlkapásai ellenében; győ-

¹ És államtörvényszék.

kerei mélyebben fekvők. Még mindenkor, midőn valamely népben jelentékenyebb szakadások mutatkoztak, a békejében megháborgott társadalom az államhatalomnál keresett menedéket. Bárminő benső viszályok dúltak, vallássurlódások vagy nemzetiségi villongások, vagy osztályok egymásközi harca: a társadalom mindig inkább a despotismus vaskarjaiba hanyatlott, semhogy az anarchiának engedte volna át magát. És ki akarná tagadni, hogy a mai európai viszonyok között tömérdek erjesztő anyag létezik, mely a társadalmat az európai művelődésre nézve végzetleges felbontási processussal fenyegeti? Vajjon csodálkozhatunk-e, hogy ilyen viszonyok között azt észleljük, hogy napjainkban mintegy ösztönszerűleg kezd érni azon általános meggyőződés, hogy az állam megszilárdítása, megerősítése és a conservatív érdekek támogatása szükségessé vált? A fejedelmi kényuralomtól ma már nem félünk többé. Csak demokratikus körök tartanak még ettől az ijesztő kísértettől. Tudjuk, hogy a fejedelmi despotismus történelmileg le van győzve, s hogy megkísérélheti ugyan, hogy fejét fölemelje, de ez a törekvése alig vezethet tartós sikerre és távolról sem hagyhatna maga után oly rémséges pusztításokat, mint a szabadság despotismusa, a tömegek kényuralma. Sohasem látott a világ rettenetesebb despotismust, mint az vala, mely az annyira dicsőített 1789-iki elvek zászlója alatt, a fenséges nép, valamint a szabadság, egyenlőség és testvériség nevében, rémületbe ejtjé a világot.

Ha tehát a modern demokratikus liberalismus elvileg elveti a conservatív felsőház eszméjét — már pedig felsőház conservatív jelleg nélkül nem felsőház — úgy csak azt mutatja, hogy régi megrögzött hibájából még ma sem tud kibontakozni, azon hibából, hogy a világot abstract elvek szerint és a realis életrugók ignorálásával akarja átalakítani. De elfelejti továbbá azt is, hogy valódi szabadság conservativismus nélkül nem állhat fenn: «conservatism which is an indis-

pensable element of all true liberty» — mondja egy tengerentúli republikánus államtudós, *Lieber*.

Igaz ugyan, hogy az ellenségés állás az arisztokráciával szemben szükségképen a demokratikus hitvallomáshoz tartozik, mely semmibe sem veszi a történelem azon elvitázhatatlan tanúbizonyságát, hogy a tyrannis mindig és mindenütt, mielőtt lábra kaphatott volna, kénytelen volt előbb az arisztokrátiát letiporni, vagy legalább ártalmatlanná tenni, s hogy a kényuralom mindenütt és mindenkor a tömegekre támaszkodott. Így történt ez a görög köztársaságokban és Rómában, így történt I. és III. Napoleon korában. S valamint az angol népszabadság első sorban az angol arisztokráciának köszönhető, úgy a magyar nemzet csaknem mindent köszönhet arisztokráciájának: t. i.: nemzeti létét.

Schvarcz Gyula azt hiszi, hogy a királyi vetojog és az államtanács¹ fölöslegessé tehetik a felsőházat. Tévedés szerintünk azt hinni, hogy alkotmányos uralkodó vetojoga mai nap nagy súlylyal bírna. Lehet, hogy a vetojog kevésbé fontos ügyekben gyakrabban fog érvényesülni, hanem fontosabb kérdésekben, melyeket éppen fontosságuknál fogva a pártok hévvel és szenvedélylyel tárgyalnak, az alkotmányos uralkodó mindig sokkal félénkebben és óvatosabban fog élni vetojogával, mint pl. valamely köztársaság elnöke. Ha tehát az egy- és egyedüli kamara ily fontos ügyben veszélyes és elhamarkodott határozatot hozott, melyhez makacsul ragaszkodik, akkor a királyi vetojog nagyon gyöngé és könnyen omladozó védbástyát fog képezni. De egészen másként áll a dolog, ha a népkamara határozatának ellenszegül a hatalmas és tekintélyes felsőház, melyre már most biztosan támaszkodhatik az uralkodó vetőja.

Hasonlóképen nem láthatjuk át azt, hogy a felsőház miképen válhatnék nélkülözhetővé az államtanács folytán,

¹ És államtörvényszék.

mely éppen Schvarcz Gyula tervezete szerint voltaképen nem egyéb, mint törvényelőkészítő bizottság. Hisz az államtanács a törvényhozás kérdéseiben legfeljebb consultativ votummal bírhat; vagy talán mintegy semmitűszéki funkcióval ruházzuk fel ez intézményt? Másfelől pedig bizonyára éppen Schvarcz Gyula tiltakoznék az ellen a leghevesebben, hogy a képviselőháznak csak oly törvényjavaslatok tárgyalása legyen megengedve, melyek az államtanácstól kerültek ki, vagyis hogy a képviselőház a kezdeményezés jogától foszthatnák meg. Az államtanácsnak, bármiképen szerveztetik, egészen más rendeltetése és más természetes feladatköre van, mint a felső kamarának. Már pedig a képviselőház mellett oly parlamentararis testületre van szükség, mely az elébbivel mindenekben ugyanazon hatáskörrel bír. Mert nem a functiók, hanem az eredet különbségén alapszik a két ház jelentősége és szükségessége.

Különben megjegyezhetjük, hogy nézetünk szerint nem helyes, ha valaki az egykamara-rendszer vagy a kétkamara-rendszer mellett feltétlenül s egyszer mindenkorra nyilatkozik. A társadalmi tudományokban nem léteznek absolut megoldások; e rationalistikus tévedésen ma már szerencsésen túl vagyunk. Ennélfogva csak annyit mondunk, hogy a jelenlegi viszonyok között a legtöbb európai nagyobb államban a felsőház intézménye a képviselőkamara mellett nem nélkülözhető. És Magyarországon éppen nem. Ha valahol, úgy éppen nálunk feltétlen követelménye a praktikus állambölcsésésnek a felsőház intézménye. Egy-egy államkatasztróphát talán a felsőház intézménye sem fog feltartóztatni bírni, ebben *Trefort*-nak igaza van; de épp oly bizonyos az is, hogy ha egy hatalmas, tekintélyes és jól szervezett felsőház, a törvényhozás gépezetében praeventiv befolyását idejekorán érvényesíteni képes, legtöbb esetben megakadályozható lesz a katasztrópha bekövetkezése. A képviselőház,

mely minden ötödik évben megújul, szükségképen azon hangulat és azon nézetek befolyása alatt áll, melyek a választások pillanatában uralkodtak a nemzetben. A néphangulat pedig éppen Magyarországon nemcsak nagyon hatalmas, de egyszersmind nagyon változékony is. Már pedig igaza van *Winternek*, midőn hangsúlyozza, hogy a néphangulat nem annyira a tényleges viszonyok tiszta és helyes megbírálásának, tehát nem annyira a belátásnak, mint inkább az érzelmenek kifolyása. Hiszen éppen a legutóbbi időkben kézzel foghatólag győződhettünk meg erről hazánkban!

Szilárd alapokon nyugvó s a pillanatnyi koráramlatoktól független, vagyis conservatív főrendiház, melyben a társadalmilag hatalmas és gazdag magyar aristokratia mellett hely legyen azok számára is, kik az állami és társadalmi élet bárminő terén kiváló állást vívtak ki maguknak: ily felsőház szervezése véleményünk szerint, az állambölcséség elutasíthatlan postulatuma.¹

¹ Megengedi t. munkatársunk, hogy érdekes fejtegetéseinek azon részére, a melyben Schvarcz Gyula reformpolitikai elméletét ismerteti és bírálja, néhány észrevételt tegyünk.

Schvarcz Gyula reformpolitikai elmélete szerint, *egykamara-rendszer* esetében már *maga a képviselőház művelődési képítővények* alapján levén egybeállítandó, abban annyira túlsúlyban fogott lenni a *magasabb értelmiség*, miszerint éppen nem lehetne ez elmélet értelmében attól tartani, hogy bármily úton-módon is felülkerekedhetnének az elhamarkodásra hajlandó *demagogikus* elemek; az államtanács pedig *szakszerű államférfiakból* fogván állani, *minden*, akár a fejedelem (*kormány*), akár a *képviselőház kezdeményezéséből* keletkezendett *törvényjavaslatot*, mielőtt a képviselőház elé kerülne, oly alaposan átdolgoznának, hogy nem képzelhető oly felsőház, mely a *jelenlegi alapon* szervezett képviselőházakból kikerülhető törvényjavaslatokat jobban meg tudhatná corrigálni, mint a hogy az ily *szakszerű államtanács* már előre minden irányban *alaposá* tudna tenni bármely törvényjavaslatot. *Schvarcz Gyula* elmélete szerint a széles *alkotmányjogi* jogkörrel fölrüházandó *államtörvénytörvényszék* még mozgal-

Hogy sikerült-e törvényhozásunknak az idézett 1885-iki törvénnyel megvalósítani ezen követelményeket, azt ezen törvény rövid megvilágításával, a következőkben kísértjük meg kimutatni.

* * *

Két kérdés köti le mindenekelőtt figyelmünket ezen reformmünél. Az egyik az, hogy a főrendiház miként van *összeállítva*, s a másik, hogy főrendiházunknak minő alkotmányszerű *illetékessége* van. Ezek egyszersmind azon kérdések is, melyek iránt a magyar felsőház reformszükséglete a legkirívóbban mutatkozott.

A felsőház összeállításának kérdését illetőleg törvényünk első szembeszökő elvi újítását abban találjuk, hogy míg a régi felsőház csak olyan tagokból állott, kik vagy *örökös jogon*, vagy *hivataluk*, illetőleg *méltóságuk* vagy végül *választás* alapján, nyerték meg a jogot a ház tagjaivá lenni addig az új törvény behoz még egy negyedik czímet, t. i. a *kinevezést*, a mennyiben Ő felsége a király felsőházi tagokat élethosszigan bizonyos számban kinevezhet.

mas időkben is éppen úgy vagy még sokkal jobban meg fogná hiúsíthatni a szenvedély által sugalt törvényhozási elhamarkodást, mint bármely felsőház; a mely elmélet háttérében ott áll valami, a mit t. munkatársunk figyelmen kívül hagyott, t. i. egy rendszeres *alkotmányjogi alaptörvény* megalkotása, a mely egyik zárkövét képezi Schvarcz Gyula reformpolitikai elméletének. Miután ezen alaptörvényt *egy* országgyűlés nem lenne jogosítva megváltoztatni és miután, míg ezen alaptörvény fönnáll, minden törvényhozási actusnak ezen alaptörvény keretén belül kellene mozognia; az egykamara-rendszer elhamarkodott vagy szenvedélysugallta actusaitól sem lehetne tartani, szemben a fejedelmi veto, az államtanács és az államtörvényszék intézményével. A képviselőház egybeállítására nézve Schvarcz Gyulának nemcsak azon egy reformeszméje veendő figyelembe, hogy *választó* csak az lehessen, *a ki írni, olvasni tud*, de az is megszívlelendő, a mit ő azon esetre tartana az alaptörvénybe iktatandónak, ha a kétágú válasz-

Az örökös jogra hivatottakat illetőleg, törvényünk legelőször is az uralkodóház teljeskorú főhercegeinek, feltétlenül adja meg a tagságot, míg ezelőtt csak akkor volt meg ez a joguk, ha egyszersmind Magyarországon birtokok volt. Ez újítás örvendetes tanujelét képezi annak, hogy az uralkodó család és az ország közti viszony bensőbbé vált.

Az egész reformmú legsarkalatosabb részét azon intézkedések képezik, melyek a főnemesi családok örökös jogára vonatkoznak. Ezekre nézve a törvény azt határozza, hogy örökös jogon tagjai a felsőháznak «a magyar főrendiházban a tagságra eddig jogosított, nemkülömben az erdélyi nagyfejedelemségben annak Magyarországgal történt egyesítése előtt a magyar királyok által grófi vagy bárói czímet nyert családok mindazon 24. évüket betöltött és nagykorú férfi tagjai, kik egyedül vagy velük egy háztartásban élő feleségük és kiskorú gyermekeik vagyonát is odaszámítva, a magyar állam területén oly földbirtoknak telekkönyvi tulajdonosai és haszonélvezői, vagy életfogytiglan haszonélvezői, vagy oly családi hitbizomány birtokosai, melynek az 1885. évre az új földadó-kataszter alapján megállapított egyenes állami földadója a rajta levő lakházak és gazdasági épületek ház-

tás nem lenne életbeléptethető. Schvarcz Gyula ezen reformeszméje a *passiv választási jogra* vonatkozik. Az ő eszméje szerint *csak oly választó* lenne képviselővé *választható*, a kit az illető választókerület *értelmiségi* kategóriái *jelöltül* föllállítanak; ez alapon Schvarcz Gyula teljességgel távol vél tarthatni a képviselőháztól minden demagogikus üzemekre, avatatlan elhamarkodásra hajlandó elemet. Hazánk tüzetes viszonyait tekintve, Schvarcz Gyula a *felsőházi* intézménynek éppen nem ellensége, a mint ezt azon hűz reformterv is mutatja, a melyeket idézett művében kifejti, s a melyek közt legczélszerűbbnek tartaná (a *demokratikus kulturjogállam* szempontjából), ha a felsőház a *törvényhozás, közszolgálat, tudomány, irodalom, művészet, közgazdasági és társadalmi tevékenység kitünőségeiből* alkotnának. *Szerk.*

osztály adójával együtt legalább 3000 frtot tesz osztrák értékben. »

Ehhez mindenekelőtt megjegyzendő, hogy itt reformmal ugyan, de korántsem az eddig fennállott intézmények elvi megváltoztatásával van dolgunk. Mert valamint eddig, úgy ezentúl is a bárói, grófi vagy hercegi czímmel biró néhány száz család mindenik férfi tagja mint olyan, született törvényhozó. Hogy e jog tényleges gyakorlásához még a 3000 frtnyi census megkivántatik, ez gyakorlatilag ugyan nagy fontossággal bir, de elvileg épp oly keveset változtat a dolog lényegén, mint például a 24. életév eddig is fennállott kelléke. Valamint ezelőtt úgy ezentúl is mindenik báró, gróf és herceg a főrendiházi tagság jogával bir, de e jog mindaddig lappang, míg az illető a megfelelő földbirtokkal mint tulajdonos. vagy mint férj, vagy mint gyermekeinek gyámja nem rendelkezik. Tehát ezentúl is a *czím* képezi ama jog elvi alapját, ellenében a régi magyar államjog szellemével, mely, mint már mondatott, czímetes nemességet s egyáltalában külömbiséget a nemesség közt nem ismert. Ellenkezésben egyszersmind az erdélyi 1791. 17. t.-cz. által a nemesség számára biztosított egyenjogúsággal: ne tituli Comitum et Baronum, quoad jura et praerogativas nobilitares, inaequalitatem inducere . . . vel peculiarem statum constituere possint, mire az erdélyi rendeknek 1791. márczius 1-ről kelt és a magyar karok és rendekhez intézett iratában, valamint II. Lipót császárhoz az unió tárgyában intézett felterjesztésében oly nagy súly fektetett, hogy a nemesi fokozatok egyenjogúságának elismerése a Magyarországgal való egyesülés egyik feltételéül jelöltetett ki. Ha már most tekintetbe vesszük azt, hogy az új főrendiház többi tagjai, t. i. azok, kik hivataluk illetve méltóságuk alapján jogosultak, valamint azok, kik a korona által kineveztetnek nagy részt, sőt túlnyomóan ugyancsak a földbirtokos aristokratia társadalmi osztályához tartoznak, akkor

a legkisebb kétség sem férhet ahhoz, hogy az új főrendiház mindenekben a réginek physiognomiájával bir, vagyis hogy felsőházunk semmi egyéb, mint a főnemesség, igaz, hogy már most a földbirtokkal bíró főnemesség congregatiója. Azon körülmény, hogy ezentúl a korona élethossziglan tagokat nevezhet ki, nem fog sokat változtatni e physiognomián, mert egyfelől vajmi csekély az ily módon kinevezettek száma. másfelől az élethossziglan kinevezettek valószínűleg mindenkor nagyrészt szintén az arisztokrátiához fognak tartozni. már csak azért is, hogy a magyar gentry, mely nem hajlandó elfelejteni az említett Verbőczy-féle tételt, kiengeszteltessék. Már pedig ezen gentry mindenekben épp úgy az arisztokratikus osztályhoz tartozik, mint bármely bárói vagy grófi czimnek örvendő család. S hogy ezenkívül minő figyelemben részesülnek ama bárók és grófok, kik a megkívánt földbirtokot ki nem mutatják, kitűnik törvényünk ama átmeneti intézkedéséből, mely szerint az újonnan alakult főrendiház azon régebbi tagok sorából, kik a megfelelő földbirtok hiánya következtében mindaddig viselt tagságuktól elestek, 50 tagot szabadon választhatott élethossziglani tagokul.

Szóval, az új főrendiház majdnem kizárólagosan az arisztokratikus földbirtok képviselőjét képezi s így ezen társadalmi osztály számára csaknem döntő befolyás biztosíttatik e haza sorsára. Egyszersmind merev és hideg ellentétbe állítatik ezen osztály a többi társadalmi osztályokkal. Vajjon megegyeztethető-e az állambölcséséggel s hogy vajjon korunk szellemének valamint a modern életet kormányozó rugóknak helyes felismeréséről tanuskodik-e, ha valamely társadalmi és gazdasági érdekcsoportnak oly hatalmas túlsúly engedtetik az állami életben s ha másfelől a kasztkülömbőség ily módon állandósíttatik: ezek oly kérdések, melyek gondolkodóba ejthetnek. A magyar arisztokratia tényleg kasztot képez, valamint egyáltalában a szárazföldi népek arisztokrátiája s

e tekintetben nem előnyösen különbözik az angol arisztokráciától, melynek pairesaládjai a nép közepette állanak, a népből emelkednek ki, a nép közé újból visszatérnek. S mégis Angolországban napjainkban reformnak akarják alávetni a lordok házáat, Angolországban, hol tudvalevőleg oly nagynehezen határozzák el magukat a még oly elavult intézmények eltávolítására. Mai eljárásunk élénken emlékeztet az 1790/91-ki évekre, midőn a nyugati Európában az emberi jogokat proklamálták, a kiváltságok minden nemét irgalmatlanul megsemmisítették, sőt a nemességet eltöröltek, míg minálunk ugyanazon napokban az 1351-beli nemesi privilegiumokat szenvedélyes hévvel helyreállították és újonnan biztosították. Már pedig az angoloknak kétségtelenül kevesebb okuk van arra, hogy felsőházukat elavultnak és reformálandónak tekintsék, mint a hogy elavultnak és reformálandónak tekinthetjük a mi újonnan reformált főrendiházunkat. Hiszen Angolországban a nagy nemes családoknak csakis *családfői* viselik a pair méltóságát, míg nálunk a reform után is épúgy, mint a reform előtt, jogilag lehetséges, hogy a Zichy család 33 tagja, 24 Eszterházy, 19 Csáky, 17 Vay stb. egyidejűleg üljön a főrendiházban, mint a hogy a reform előtt tényleg ott ültek.

Nem hiszszük, hogy itéletünk ezen reformról túlszigorú lenne. Meggyőződésünk szerint születés és földbirtok oly conservatív elemet képeznek, mely elem a felsőházban, tekintve annak államjogi lényegét, okvetetlenül figyelemben részesítendő: mi magunk sem óhajtánók nélkülözni főrendiházunkból a Zichyket, Eszterházyakat, Csákyakat stb., sőt a mai liberalismus vulgaris-tól oly messze távol állunk, hogy fontos socialpolitikai okokból, melyeknek taglalása itt hosszadalmas lenne, elvileg még az örökös páiri méltóság rendszerét is elfogadjuk. De bármennyire, tudjuk is méltányolni a konservatív érdekek jelentőségét rohamosan előrehaladó korunkban, azt semmi esetre sem fogadhatjuk el, hogy a földbirtoknak

oly túlságos nagy jelentőség tulajdonított, hogy törvényhozó testület alkottatott, mely csaknem kizárólagosan földbirtokosokból áll s hogy a pairi méltóság örökösségének oly tág alap adatott, hogy nem az illető családok mint olyanok, hanem mindjárt néhány ezer tagja ezen családoknak ruházott fel a pairi méltóság virtualis jogával.

Hogy törvényhozásunk ez alkalommal mennyire idegenkedett minden radikalisabb reformtól s hogy mennyire törekedett főrendiházunk jellegét mint kiválóan aristokratikus testületet megőrizni, kiviláglik továbbá az ugynevezett indigenák-ra vonatkozó új intézkedésekből. A monarchia tulsó feléhez vagy más idegen államhoz tartozó nemes családok, melyek régebben a magyar indigenatust megszerezték, nem veszítik el az örökös tagsági jogot, de megkivántatik, hogy ugyanazon vagyoni minősítéssel birjanak, mint a belhoni főurak s azonkívül megkivántatik tőlük oly nyilatkozat, hogy e jogot kizárólagosan a magyar főrendiházban, tehát nem más állam törvényhozásában fogják gyakorolni. Ennélfogva jövőben nem fordulhat elő azon eset, mely nem rég a vegyes házasság feletti törvényjavaslat tárgyalása alkalmával történt, hogy t. i. az ausztriai Urak házának tagjai egyszersmind a magyar főrendiházban is lefoglalták helyüket és szavaztak.

Az indigenák kérdésének ezen megoldásával nem ért-hetünk egyet. Ellenkezésben áll az, az állampolgárság fogal-mának modern felfogásával, mint a melynek alanya nem a család, hanem az egyén, de ellentétben áll egyszersmind az állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről nem rég hozott törvénynyel is (1879. 50. t.-cz.).

Az örökös főrendiházi tagság jogát élvezik végre azon leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok és egyenes leszármazás utján törvényes fiutódaik, kiknek a megfelelő (hercegi, grófi, bárói) czímen kívül Ő felsége a király a ministertanács felterjesztésére, az örökös főrendiházi tagság

jogát is külön adományozta. Ezzel ki van mondva, hogy jövőben a czímmel való felruházás egymagára nézve még akkor sem adja egyszersmind az örökös tagsági jogot is, ha a vagyoni minősítés nem is hiányzik. Ezen intézkedés, szigorúan véve, ellenkezésben van azon elvvel, mely egyebekben alapul vétetett az örökös jogra való tagság számára, azon elvvel t. i., hogy e jog alapját a cím képezi — oly inconsequentia azonban, mely ellen, saját álláspontunkból, nem akarunk kifogást emelni.

Főrendiházunk tagjainak második csoportjához azok tartoznak, kik *méltóságuk* vagy *hivataluk* alapján birják e jogot. Az ez alapon való tagságot elvileg kifogástalannak s gyakorlatilag nélkülözhetetlennek tartjuk. A főrendiháznak, fogalma és lényege szerint, a notabilitások (notables) gyülekezetének kell lennie, s minthogy csakis a legmagasabb hivatalok, illetőleg méltóságokról lehet itt szó, ennél fogva teljesen jogosult az oly elemek bevonása, melyek magas hivatalos állásuknál fogva rendszerint egyuttal gazdagabb tapasztalatokkal, valamint tágabb és elfogulatlanabb itélettel birnak s kik azonkívül rendszeren már azelőtt szerzett érdemeik alapján jutottak magas állásukhoz. Ez utóbbi körülmény nem áll ugyan kivétel nélkül mindazoknál, kik e csoporthoz tartoznak, mert például a zászlós urak és a két koronaőr állása tisztán ceremonialis méltóság, melynek adományozása iránt nem annyira személyes érdemek, mint inkább magas születés és gazdagság döntenek. Hogyha azonban e miatt kifogásolnók a zászlós urak bevonását úgy ezen kifogás nem birna praktikus jelentőséggel. Minthogy ezen méltóságoknak rendeltetése az, hogy a királyi udvar fényét emeljék, ez okon majdnem kivétel nélkül olyanokra ruháztatnak, kik a felsőbb és egyszersmind gazdag nemességhez tartoznak, vagyis olyanokra, a kik törvényünk értelmében úgyis a főrendiház tagjai.

Főrendiházunk tagjai továbbá hivataluk alapján Fiume kormányzója és a budapesti kir. ítélő tábla elnöke. Feltűnő, hogy ezek mellett az egyetemek rektorait nem találjuk szintén ezen csoportban. Hogyha az igazságszolgáltatás legfőbb képviselőinek megadatott ezen jog, szerintünk nem lehetett azt megtagadni a tudomány képviselőitől. A hivatal alapján jogosítottak közül hiányoznak a főispánok s ezzel véget ért egy tarthatatlan anomalia.

A hivataluk alapján jogosítottak között külön osztályt képeznek az egyes hitfelekezetek *egyháznagyjai*.

Elvben tökéletesen egyetértünk ezen intézkedéssel, annál is inkább, mivel az egyházérdekek külön képviseltetése az alsóházban elvileg ki van zárva. Az egyház nálunk Magyarországon oly fontos és nagy tényező, mint talán sehol egyebütt Európában és csak helyeselni lehet, hogy a felsőház képezze azon helyet, a hol ezen érdekek legtermészetszerűbben képviseltethetők. De korántsem érthetünk egyet törvényünk összes idevágó intézkedéseivel. A törvény értelmében a főrendiházban üléssel és szavazattal bírnak a róm. kath. hitfelekezet egyháznagyjai közül az összes érsekek és megyés püspökök, továbbá két felszentelt püspök, az auraniai perjel és két rendfőnök. Ide tartozik tehát négy érsek: az esztergomi, kalocsai, zágrábi és egri; tizenhét megyés püspök: a veszprémi, székesfehérvári, besztercebányai, nyitrai, pécsi, szombathelyi, győri, váci, szatmári, kassai, rozsnyói, szepesi, váradai, csanádi, erdélyi, zenggi és diakovari; két felszentelt püspök: a nándor-fejérvári és tinnini; végre az auraniai perjel és két rendfőnök: a pannonhalmi főapát és a jászói prépost. A róm. kath. egyház képviselőinek száma tehát 26.

A görög-katholikus egyház képviselői: a balázsfalvi érsek, továbbá a lugosi, nagyváradai, szamos-ujvári, eperjesi és munkácsi püspökök, összesen 6 képviselő.

A görög-keleti egyházat képviselik: a szerb pátriárka, a román metropolita és kilencz püspök: a budai, aradi, temesvári (román), temesvári (szerb), karánsebesi, károlyvári, pakraczi, hácsi és verseczi, tehát összesen 11 képviselő.

Az összes eddig felsorolt egyháznagyok a tagság jogát már régebben is élvezték. Ellenben ki vannak zárva az 1885-ki törvény szerint a róm. kath. egyház felszentelt és címzetes püspökei (kettőnek kivételével), kik mindaddig tagjai voltak a főrendiháznak. A róm. kath. egyház ennél fogva mintegy 20 ülést, illetőleg szavazatot veszített, legalább ennyi volt a reform előtti főrendiház felszentelt és címzetes püspökeinek száma.

Az ország többi hitfelekezeteit illetőleg, melyek 1885 előtt, a mint már mondatott, igazságtalanul nem voltak képviselve a főrendiházban, az evangélikus-reformatusoknak jutott 6 ülés (a hivatalban legidősebb három püspök és három főgondnok); az ágostai hitvallásúaknak szintén 6 ülés (a három legidősebb püspök, továbbá ezen egyház egyetemes főfelügyelője és hivatalban legidősebb két kerületi felügyelője): végül az unitárius egyháznak 1 ülése, t. i. a hivatalban idősb egyik elnöke, azaz vagy püspöke vagy főgondnoka.

Az izraelitákat illetőleg a kormány által benyújtott és a képviselőház által el is fogadott törvényjavaslat szerint a főrendiház tagja lett volna egy izraelita hitközségi egyházi vagy világi előljáró, kit Ő felsége a király a ministertanács ajánlatára nevezett volna ki. Az akkori főrendiház azonban nem fogadta el a törvényjavaslat ezen részét, még pedig kissé sajtóságos indokolással, azért t. i., mivel az izraelitáknak nincsenek oly országosan elismert előljáróik, mint a többi felekezeteknek, kik jogosulva volnának a felekezetet képviselni. Így tehát, minthogy a képviselőház a törvényjavaslat ez intézkedésének törléséhez utóbb hozzájárult, az izraelita hitfelekezet jelenleg nincsen képviselve a főrendiházban. mit

helyeselni nem lehet, mert ezáltal meg van sértve az állampolgári egyenjogúság elve.

A mondottak szerint a főrendiházunkban levő egyházi dignitariusként összes száma nem kevesebb mint 56. Minden fontosság mellett, melyet az egyházi érdekeknek tulajdonítunk, mégis úgy vélekedünk, mintha ezen érdekek kissé túlságos nagy figyelemben részesültek volna. Kétségtelen az, hogy a mai magyar főrendiház valamennyi európai parlamentarista testület közül kimagaslóan egyháznagyjainak nagy száma által. Az 1861. évi február 26-ki, illetőleg 1867. évi december 21-ki ausztriai alkotmány szerint az ausztriai Urakházának csak 12 egyházi tagja van, t. i. 7 érsek és 5 a hercegi címmel felruházott püspök t. i. a seckani, trienti, brixeni, gurki és lavanti, a többi 18 ausztriai megyés püspök ki van zárva. Az angol Lordok házában ül 3 érsek és 27 püspök, a francia köztársasági alkotmány pedig egyáltalában nem ismeri az egyházi érdekek külön képviseltetését. Méltányolnunk kell azonban kormányunk kényes helyzetét e kérdésben, mert a római katolikus tagok további leszállítása — már pedig lényegileg csak ezekről lehetett itt szó — előreláthatólag oly ellentétbe ütközött volna, mely az egész reformművet kérdésessé, vagy épen eleve kivihetlenné teendette. Már pedig, ha minden egyes római katolikus, görög katolikus és görög-keleti érseki illetőleg püspöki megyének megadatott a külön képviseltetés, akkor azt már csak az egyenjogúságnál fogva sem lehetett megtagadni a protestáns egyházkerületektől, melyek jelentőség tekintetében körülbelül egy szinten állanak a római katolikus érseki, illetőleg püspöki megyékkel. Ennélfogva az egyháznagyok egyébként túlságos nagy száma az adott viszonyok között nem volt egykönnyen kikerülhető.

Egészben véve egyetérthetünk azon aránnyal is, melyben ezen 56 szavazat fel van osztva az egyes hitfelekezetek között. Magától értetődik, hogy oly kérdésben, mint az

itt fenforgó, nem lehet a puszta szám mechanikus elvét alapúl venni a felosztás számára, mindazáltal az igazságosság megköveteli, hogy az egyes hitfelekezetek képviselőinek száma bizonyos arányban álljon az illető hitfelekezet híveinek lélekszámához. E tekintetben pedig a következő arányt találjuk :

	Lélekszám	Főrendiházi tagok száma	Egy tag esik lélekre
1. Római katolikusok	7,849.692	26	301.911
2. Görög keletiek . .	2,434.890	11	221.353
3. Ev. reformátusok .	2,031.803	6	338.634
4. Görög katolikusok	1,497.268	6	249.544
5. Ev. ágostai hitv. . .	1,122.849	6	187.141
6. Unitariusok . . .	55.792	1	55.792

Ezen adatokból kitűnik, hogy az evang. reformátusok kétségtelenül a legmostohábban lettek részesítve. Az ezen hitfelekezet számára és jelentőségére való tekintetből igazságosnak tartottuk volna, ha a református tagok száma legalább egygyel szaporított volna. Az ágostai protestánsok meg lehetnek elégedve a szavazatok azon számával, mely nekik jutott, szemben azon ténnyel, hogy ők, eltekintve az unitáriusoktól, már is a legelőnyösebb helyzetben vannak. Épűgy egyetértünk azzal, hogy az unitáriusoknak is adatott egy szavazat, habár tekintve a puszta számarányt, erre nem lehetne igényök.

A törvénynek ide vágó intézkedései, nevezetesen az egyes hitfelekezet számára megállapított számarány ellen tehát nevezetesebb ellenvetésünk nincs. De annál nyomatékosabb két ellenvetésünk van azon módozat ellen, a melylyel a két protestáns felekezeten belül, a megállapított szavazatokat felosztotta, s a mely ellenvetések közül az egyik elvi jelentőségű.

Ugyanis míg a római katolikus, görög katolikus és görög keleti egyházak képviselői kivétel nélkül a lelkészi osztályból valók, vagyis főpapok, addig törvényünk a reformátusok, lutheránusok és unitáriusok számára a lelkészi képviselők mellett világiakat is hív meg a főrendiházba. sőt a törvény kétségtelenül nagyobb súlyt fektet a világi képviselőkre, mint az egyháziakra. A törvény azt mondja (4. §. B. b. p.): «tagjai a főrendiháznak: az evangélikus-református és az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb három-három püspöke: továbbá az evangélikus-református egyháznak hivatalban legidősebb három főgondnoka, a kiknek meghatározásánál az erdélyi egyházkerület illetőleg annak csakis hivatalban levő legidősebb főgondnoka veendő figyelembe; az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak egyetemes főfelügyelője és hivatalban legidősb két kerületi felügyelője; végre az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke, azaz vagy püspöke, vagy főgondnoka». A végett tehát, hogy a világiak mentől nagyobb számban részesíttessenek. négy protestans püspöknek folyvást távol kell maradnia a főrendiházból, azaz két református és két ágostai püspöknek. A legnagyobb mérvben feltűnő ezen intézkedés s hiába kutatjuk annak indokait. Vajjon nem az illető hitfelekezet lelkészi főpásztora a legelső rendben hivatott és természetszerű képviselője-e az illető felekezetnek? Hiszen a törvény azt akarja, hogy a vallásközösségeknek *mint olyanoknak* engedjék bizonyos befolyás az állami törvényhozásra, valamint azt, hogy *egyházi* érdekeik a törvényhozó testületben képviselve legyenek, már most azt kérdezzük, vajjon az ilyenmű kérdésekben illetékesebb-e a választott világi képviselő, mint a felszentelt egyházi főnök? A protestans hitfelekezetek lelkészei talán oly exclusiv s a többi társadalmi osztályoktól izolált és a polgári élettől idegenkedő állást foglalnak el, hogy a közjólét érdekeiből szükségessé

válík számukat a törvényhozó testületekben leszállítani s helyettük világi képviselőket megbizni, minthogy egyoldalú s a közügyekre nézve káros clerikalis maguktartásától lehet tartani? . . . A főgondnokok illetőleg kerületi felügyelők talán felülmulják a püspököket tudományos műveltség és azon képesség tekintetében, hogy egyházuk érdekeit megfelelően és méltóan képviseljék? Avagy szükséges volt talán, ily módon oly elemet juttatni a képviseltetéshez, mely elem különben nem lett volna képviselve — holott tudjuk, hogy a főgondnokok illetőleg felügyelők tulnyomóan a mágnások osztályához tartoznak, kiknek *ezen* felsőház ugyancsak nincs hijjában?

Szóval, képtelenek vagyunk bárcsak némileg is kielégítően megfejteti azon indokokat, melyeknél fogva törvényünk a protestans lelkészi egyházfőkkel szemben ily állást foglalt el. Méltán csodálkozhatunk azon is, hogy protestans köreink oly csekély ellentállást fejtettek ki a törvény ezen feltűnő intézkedése ellen. Talán nem ártott volna fontolóra venni azon eshetőséget is, hogy a protestansoknak számtalan törvény által szentesített s féltékenyen őrizett egyházi és iskolai autonomiájuk ellen esetleg támadás is intéztethetik. Ily esetben a legerélyesebb ellentállást lehetne várni ezen hitfelekezetnek lelkészi képviselői részéről, kik már annyiszor bebizonyították, hogy autonomiájukat, elődeik ezen szent hagyományát, megsérteni nem engedik s azt bizonyos divatos doktrinák kedvéért feláldozni sehoggy sem akarják. Ellenkezőleg majdnem biztosan lehetne arra számítani, hogy ezen felekezetek világi képviselői nagyobb fogékonyságot fognának tanúsítani ama divatos jelszavak iránt s hogy sokkal nagyobb készséggel belenyugodnának autonomiájuk egyik vagy másik irányban való megnyirbálásába.

Van Magyarországon összesen öt ev. reform., öt ev. ágostai és egy unitárius püspök, ezek mindannyian, kivétel nélkül, részesítendőek lettek volna a főrendiházi tagságban;

ezt követeli az egyenjogúság, a vallásfelekezetek méltósága s azon tisztelet, melyre a lelkészi hivatás joggal tarthat igényt. De ezt követeli a törvény is. Épségben fennáll még ma is, mint állami alaptörvény, az 1791. évi erdélyi LIII. t.-cz.: «de aequalitate jurium ac libertatum liberique exercitii quatuor in Transylvania receptarum religionum» — ez a törvény az erdélyi református és ágostai hitfelekezetek hátrányára, kétségtelenül megsértetett. Mert az új törvény szerint a nevezett két protestans felekezet kivételével az összes többi erdélyi felekezetek felruházvák legalább egy állandó mandatummal a főrendiházban: az erdélyi római kath. egyháznak egy, a görög kath. egyháznak *kettő*, a görög keletinek egy és az unitarius egyháznak szintén egy állandó képviselője van; csak a két protestans felekezet nem bír állandó képviselettel, ők a főrendiházban csak az esetben lehetnek képviselve, ha egyházi főnökeik véletlenül az illető csoportnak rangban legidősebb dignitariusai közé tartoznak.

Az alaptörvényileg biztosított egyenjogúság ellen intézett eme sérelem azonban legjobban az erdélyi ev. ágostai egyházat érinti. Mert az erdélyi református egyház könnyen túlteheti magát jogainak eme megsértésén, mert ezen egyház tudvalevőleg egyesült a magyarországi reformátusokkal, tehát ezekkel együtt *egy* testté forrt össze, melynek egy a szervezete, nyelve, szükséglete stb. A magyarországi református képviselő tehát nehézség nélkül képviselheti egyszersmind az erdélyi református egyház érdekeit is. Ellenben az erdélyi ev. ágostai egyház teljesen önálló s a többi ágostai egyházkerületekkel semminemű szerves összefüggésben sincs s nem is lehet, minthogy a magyarországi ágostai felekezettől merőben eltérő s másnemű elvi alapon nyugvó szervezettel és igazgatással bír. A magyarországi lutheránus püspök vagy főfelügyelő tehát, kinek egyháza a presbyterialis rendszer alapján van szervezve, nem lehet azon helyzetben, hogy oly

specialis kérdésekre nézve felvilágosítást adjon, melyek a consistorialis rendszer alapján nyugvó erdélyi ágostai egyházszervezetre vonatkoznak, eltekintve a nemzetiség, nyelv, történelmi fejlődés stb. különbségétől. Ehhez járul még az is, hogy az erdélyi református egyház annyiban is képviselve tekintheti magát a főrendiházban, a mennyiben hívei közül számosan ott ülnek, t. i. azon erdélyi református mágnások, kik születésük alapján a főrendiház tagjai, kik tehát esetleg egyházuk érdekeit is képviselhetik. Ellenben az erdélyi ágostai hitvallásúaknak egyetlen egy tagjuk sincs, a mely születés, vagyon, vagy állami méltóság alapján hivatva lenne a főrendiházi tagságra.

De törvényünk egy más, ennél még eclatansabb jogsértést is foglal magában az erdélyi ev. ágostai hitvallásúakkal szemben, mely jogsértés nem maradhat említés nélkül. A mint a törvény fentidézett szövegéből kitűnik, a protestans egyházkerületek lelkészi és világi főnökei, tehát éppúgy a püspökök, mint a főgondnokok, illetőleg felügyelők szolgálati idejükhöz képest, tagjai a főrendiháznak, egyedül az erdélyi ágostai egyház van kizárva e jog teljes élvezetéből. Az ő világi főnökük, t. i. főgondnokuk, nem concurrál a többi ágostai világi főnökökkel, vagyis a főfelügyelőkkel, mert a törvény határozottan szól a hivatalban legidősebb *két* ev. ágostai *főfelügyelőről*, az erdélyi ev. ág. főgondnok tehát ki van zárva. Míg az összes többi kilencz protestans egyházkerület püspökeikkel s egyszersmind főgondnokaikkal, illetve főfelügyelőikkel concurrálnak, addig az erdélyi ágostai egyháznak a verseny csakis a püspökök között van megengedve. Mindenik protestans egyházkerület juthat azon helyzetbe, hogy egyidejűleg két képviselője van a főrendiházban, akkor t. i., ha mind a püspök, mind a világi főnök, hivatalukat tekintve, a legidősebb dignitariusok közé tartoznak, egyedül az erdélyi lutheránusoknál nem fordulhat elő ezen eshetőség

soha. De annál bizonyosabban be fog következni azon eset, hogy ezen egyház éveken, sőt évtizedeken át nem lesz képviselve a főrendiházban, még pedig nemcsak oly értelemben, hogy az egyház mint egyház nincs képviselve, de oly értelemben is, hogy ezen egyház egyetlen híve sem fog ott ülni, hiszen az erdélyi lutheránusoknak tudvalevőleg nincsenek mágnásai! Ennélfogva meg fog történni, hogy mintegy 400 tagból álló főrendiházunkban egyetlen egy tag sem lesz hivatva vagy bárcsak képesítve arra, hogy illetékesen felvilágosítást adjon oly esetleg fölmerülő kérdésekben, melyek az erdélyi ev. ág. egyházra vonatkoznak, vagy esetleg annak életérdekeit érintik!

Hiába keressük a jogegyenlőség ezen valóban kirívó megsértésének okait, már t. i. jogilag és törvényileg elfogadható okait. Mert azon indok, melyre a törvény alkotása alkalmával többen hivatkoztak, hogy t. i. a reformátusok főgondnokai és a magyarországi lutheránusok főfelügyelői élethossziglan viselik hivatalukat, míg az erdélyi ágostai főgondnok csak hat évre választatik: komoly discussio tárgyát nem képezheti.

Az örökös jogon valamint méltóságuk illetve hivataluk alapján hivatottakon kívül törvényünk azon már említett sarkalatos újítást hozta be, hogy a főrendiházi tagoknak még egy harmadik csoportját is megalkotta, t. i. azok csoportját, kiket Ő felsége a ministertanács felterjesztésére élethossziglani főrendiházi tagoknak kinevez. A kormány által benyújtott törvényjavaslat szerint a kinevezett tagok száma a főrendiház első alakulásakor a ház összes tagjainak egy negyedét s későbbi kinevezések útján annak egy harmadát képezte volna. A kormány ezen liberalis javaslata el is fogadtatott a képviselőház által, de az akkori főrendiház, mely feltétlenül meg akarta őrizni a felsőház aristokratikus jellegét, tetemesen lezállította a kinevezett tagok számát, a képviselőház pedig elfogadta a főrendiház módosítását s ekként tör-

vénynyé vált azon intézkedés, hogy «az élethossziglan kinevezettek száma a jelen törvény értelmében szervezett főrendiház első alakulásakor a 30-at meg nem haladhatja. Ezentúl a kinevezés csak fokozatosan történik és évenként 5-nél többre semmi esetben nem terjeszthető. Az élethossziglani tagok összes száma pedig az 50-et túl nem haladhatja». Ezen megszorítás, mely szűkkeblű kasztszellemmel tulajdonítandó, tetemesen csökkentette az egész reform értékét, kivált ha tekintetbe vétetik, hogy a főrendiházi tagok tulajdonképeni zömére nézve, t. i. az örökös jogon hivatottak tekintetében elvi változás voltaképen nem is történt.

Azon vitakérdésre nézve, hogy vajjon a kinevezés, vagy pedig a választás rendszerének adandó-e elsőbbség, nem habozunk kijelenteni, hogy a kinevezés rendszere mellett szavazunk. A választás, bármiképen szervezzük azt, mindig *pártügy*, a pártok pedig igen változók, igen mulékonyak és sokkal gyakrabban ephemer természetű, sőt nem is igazolható érdekek alapján képződnek, semhogy azoknak ily fontos eszközt adhatnánk kezökbe külön pártérdekeik elérésére, oly eszközt, melyet egyhamar jóvátenni nem lehet, minthogy a választás élethossziglan történik. Hogyha pedig a választott tagok számára korlátolt tartamú megbízás hozatnék be, akkor hiányoznék ama stabilitás és állandóság s ezzel együtt ama conservatív jelleg, mely miatt a felsőkamara intézményét egyáltalában szükségesnek kell tartanunk.

Van végül főrendiházunk tagjainak egy negyedik csoportja is, t. i. a Horvát-Szlavonországok gyűlése által az 1881: XV. t.-cz. értelmében választott tagok, kiknek száma három.

A főrendiház összeállításán kívül elvi fontossággal bír azon kérdés, hogy e ház minő alkotmányjogi illetékességgel bír. Már mondatott, hogy régi főrendiházunk a kezdeményezés jogával nem bírt, vagyis a főrendiház csak oly törvény-

javaslatot tárgyalhatott, mely elébb a képviselőház elé hozott. A felső kamara lényegével és rendeltetésével ellenkező anomaliának tekintendő, ha e ház nincs felruházva ugyanazon jogokkal és ugyanazon hatáskörrel, mint a képviselők kamarája. Hiszen a kétkamararendszer alapeszméje abban rejlik, hogy mindenik törvény létrejöttére két külön törvényhozó testület összhangzó beleegyezése szükséges, mely testületek különböző elemekből levén alkotva, a felforgó kérdéseket különböző álláspontból ítélik meg, ez pedig a törvényhozás nagyobb állandósága és alaposága kedvéért szükséges, valamint azért, hogy a törvényhozás lehetőleg óvassék meg az elhamarkodott és a pillanatnyi, de múltó felfogások által előidézett törvényes intézkedésektől. Ennélfogva az egyik kamara nem lehet a másiknak alárendelve, ez pedig kétségtelenül megtörténik akkor, ha az egyiknek illetékességi köre annyira meg van rövidítve, hogy önálló kezdeményezés jogával nem bír.

A kormány által benyújtott törvényjavaslat ez anomaliának némileg véget akart vetni, midőn három eset kivételével egyebekben megadta a főrendiháznak azt a jogot, hogy bármely ügy, mely az országgyűlés hatáskörébe tartozik, a főrendiházban is kezdeményezhető s a kormány javaslatait közvetlenül a főrendiházban is benyújthatja. Ama három eset lett volna: indítványok és javaslatok, melyek az újonczállításra s általában a véderőre vonatkoznak, másodsor melyek az évi állami költségvetésre s általában az adóügyre, kölcsönök felvételére s újabb kiadások megszavazására s végül harmadszor, melyek oly ügyekre vonatkoznak, melyek az 1867: XII. t.-cz. szerint közösek, vagy az osztrák-magyar monarchia mindkét államában egyenlő elvek alapján szabályozandók.

A törvényjavaslat ezen része azonban nem vált törvényné, minthogy a két ház nem tudott megegyezni a főrendi-

háznak megadandó kezdeményezési jog terjedelme felett. A képviselőház a három nevezett eseten kívül még számos más ügyre vonatkozólag megtagadta a főrendiháztól a kezdeményezés jogát, az akkori főrendiház pedig, mely talán hajlandó lett volna a kormány törvényjavaslatában megállapított megszorításokat elfogadni, vonakodott a képviselőháznak lényegesen tovább menő módosításaihoz járulni s így létre jött mint compromissum a törvény 13. §-a, mely szerint a főrendiház jogköre az marad, a mi volt s a kezdeményezésre is marad az eddigi gyakorlat addig, míg az iránt, hogy mely ügyek legyenek a törvényhozás mindkét házában s melyek kizárólag a képviselőházban kezdeményezhetők, külön törvény nem intézkedik. Ezen külön törvény azonban mai napig sem hozatott meg, s alig van kilátás arra, hogy egyhamar létre fog jönni.

Meltzl Oszkár.

AZ ÉBRENLETRŐL.

LÉLEKTANI TANULMÁNY.

1. A bölcselel egyik főtörekvése mindenkor az volt, hogy betekintést nyerjen abba a mőhelybe, a hol az emberi gondolatok készülnek. Ez okból nagyon érdeklődik azon állapotok iránt, midőn a lélek mintegy magába száll, magába merül, a külvilágtól elvonatkozik. Mert ugyan hol és mikor készülnek a gondolatok, ha nem ezen elmerült állapotokban? Lázás, sürgős tevékenység közepett a gondolat nyugton nem érlelődhetik, egyáltalán mialatt figyelmünk nagyon a külvilágra irányul, inkább az elmesség érvényesül, mint maga az elme. Hogy a gondolat kellően érlelődjék, nagygyá és hatalmassá fejlődjék, arra a csöndes, elvont állapotra van szükség, melyet magábamerültségnek nevezünk. Arra a különös állapotra midőn ugyan *kétségtelenül ébren vagyunk, de tulajdonképen mégis álmodunk.*

Ez a belső ellentmondás fölkelti kíváncsiságunkat és további gondolkodásra ösztökél. Az ébrenlétet rendszerint az alvással hozzuk ellentétbe; de íme magán az ébrenlétben belül is mutatkoznak ellentétek. Nemcsak alvásközben lehetnek álmaink: betolakodnak azok az éber állapotba is. De vajjon mi szerepet játszanak itt? mit keresnek a kísértetek fényes nappalon?

Ha áttekintjük egy napnak lelki történetét, észreveszszük, hogy órákon keresztül a külvilág által voltunk igénybe véve,